

# Nevezetességek, látnivalók

A DM 1985. évi  
idegenforgalmi melléklete

## Történelmi rétegek — sorsfordító karók

### Ópusztaszer: az országalapítás bölcsőhelye

Az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark bejárati épületének támpilléreit körformájú domborművek díszítik. Utalnak az ajándékozó Szegeci város történetére, jellegzetességeire, de kettő művészi módon sűríti Ópusztaszer üzenetét. Az egyik egymásra rakódó földrétegeket ábrázol, mintegy közölve: az itteni föld mélye ősi titkokat őriz. A régészek ási nyomán megelevenedik a múlt. Az egymásra rakódó földrétegek az egymást követő történelmi korokról tudósítanak, az előkerült leletek elődeink életét reprezentálják. Ugyanakkor e földbe népünk sorsának jelzőkarói verettek. Ópusztaszer jelkép: az országalapítás bölcsőhelye, a magyar államiság, az új hazában való metelepedés, az otthonteremtés szimbóluma. És az 1945-ös földosztás, a „második honfoglalás” jelzőkarója is — min az a bizonyos másik dombormű hirdeti. Aty Endre maró gúnygal ostromozta a Pallaviciniek pusztaszeri vadászát, de tévedés lenne azt hinni, hogy Szent, annak nevét, nemzetének történetét állította pelengérré. Juhász Gyula mindig is hitt az itt élő emberekben, bizott egy becsületesebb, jobb Magyarország megszületésében, amikor versében így szóhajtott: „Ó szeri pusztá: szabad és örök / Gőgös fajomnak e jelképe te... / Begoly húg a bús rom rejtékén, / Ó szeri eskü: hadd idézzek én!” Az sem lehet véletlen, hogy az utóbbi évtizedek közeletli lírájának egyik kiválósága, Váci Mihály

Kelet felől című költeményében is megidézi a tájat és történelmét. „Utam kétezer éve lett út: / — szolgák, rabszolgák, vad nomád / pásztorok, keresztések, hajdúk, / kurucok hőlepte nyomán / jövök, — honnan a pár hadaknak / élén — mindig Kelet felől! — / jött a Szabadság! — s forradalmak / rügye volt minden zárt ököl / / Itt nézek szét, lőről leszállva: / — legelőnek jó lesz e táj? / Itt kezdődött nehéz próbája: / — hazának milyen lenne már?! / Az első sátorfa helyére / itt verték az első karót, / s indultak ezer évet késve / a földet és hont foglalók...”

Egymásra rakódó földrétegek, egymásra torló történelem, népünk évezredeinek állomását jelölő karók; Ópusztaszer, Nemzeti Történelmi Emlékpark. „Az emlékpark létrehozása nagy adósság törlesztése, és ez országos adósság. De azt is látnunk kell, hogy a kijelölt feladatok között bőven akad táj- és helyi jellegű, amelynek megoldása elsősorban a mi feladatunk. Nekünk, helyieknek, mint a terület gazdáinak és tulajdonosának, nyilván többet kell tenni, nagyobb áldozatot kell vállalnunk, mint távolabbi országrészek lakosságának.” — olvashattuk egy ismertető füzetben.

De vajon milyen is az ópusztaszeri látványosság? Mit nyújt a természet szerelmeseinek, a régészet, a történelem, a néprajz iránt érdeklődőknek, mit kínál a pihenni, szórakozni vágyóknak?

A szeri országgyűlésről több mint 300 esztendővel később írott adatok tudósítanak. Vajon mennyire tekinthetjük hitelesnek Anonymus Gestájának főljegyzéseit? Mennyire színezte a három évszázaddal azelőtti tényeket az idő, a fantázia, a mesélkedés? Van-e módszer, amellyel az írott források előtti múltba is eljuthat a tudomány? A régészek mindenesetre Ópusztaszeren is vállalkoztak arra, hogy vallomásra bírják a Tisza mentén hosszú évszázadokig háborítatlan földet, leassanak az egymásra rakódott rétegek mélyére, és a leletek mozaikjaiból következtessenek történelmünk nagy pillanataira.

Ha ma valaki az Árpád-émlékmű mellett dombról nézi Szeri monostorának föltárt alaprajzát, és meglendíti fantáziáját, kialakulhat benne egy kép őseink életéről. S bár a monostor köveit széthordták, a föltáras lendülete az elmúlt évszázadban hol nekilendült, hol megtorpant, az utóbbi évtizedek kutatásai bizonyították, hogy Szeren hét periódus előzte meg Anonymus korát, s ez generációkra átszámitva azt jelenti, hogy a legrégebbi templomrészlet az első ezredforduló táján épülhetett. A közelmúltban a monostor mellett elkezdődött a környező mezőváros településnyomainak feltárása is, az épületmaradványokon kívül jelentősek a sírleletek. A bennük talált érmek, övesatok, párták, díszek, textilmaradványok, mindmind a korabeli életmódra utalnak. Az egykori templom kapubéltetének szobortöredékeit restaurálták, kiegészítették, s román és koragótikus szobrászatunk szép darabjai ma a monostor falánál köszöntik a látogatót.

A környék történetének másik jelentős fejezete a Pallaviciniek uradalma, melynek okiratát 1803. január 3-án szignálták. A mintegy 140 évig tartó birtoklás időszakának külön fejezete a millennium éve, amikor nagy hevével, hazafias, díszmagyaros indulattal elhelyezték a ma nyolc oszlopon álló Árpád-em-

lékmű alapkövét, és megkezdődött az úgynevezett „szobori búcsú” hagyománya. Az új dátum 1944 őszé, amikor a szovjet csapatok erre a földre érkeztek. A következő esztendő tavaszán elfogadták a földreformot, és március végén, ünnepi külsőségek között, a felszabadított területek egyik legnagyobb birtokán, a Pallavicini-uradalomban kezdték el a földosztást, amit „második honfoglalásként” említ legújabb kori történelmünk.

A dél-alföldi Tisza-vidék ritka és csodás természeti adottságai, történelmi emlékei jövőtől régóta foglalkoztatta az ország dolgában gondolkodókat, hogy az eddigiéknél jobban és tartalmasabban ki lehetne használni a rejtett lehetőségeket, és a tervekben kibontakozó környezetet ismeretterjesztésre, történelmi tudatformálásra, idegenforgalmi célokra. A Szegeciől majdnem Csongrádig terjedő Pusztaszer-Fehér-tói Tájvédelmi Körzet a Tisza vonalát követve kiváló adottságokat kínál e koncepció megvalósítására. S bár a millennium óta az Árpád-émlékmű környéke népszerű búcsújáró hely volt, a lehetőségeket nem volt nehéz bővíteni. Társadalmunk megtalálta azokat a kapcsolódási pontokat, amelyek segíthetik a történelmi tisztánlátást, a szocialista tudat gazdagítását, népünk önismeretét és önbecsülését. Erdei Ferenc, a Magyar Tudományos Akadémia egykori főtitkárának kezdeményezésére született a döntés az országos emlékpark létesítésére. Különösen az utóbbi esztendőben szemmel látható a gondosan és szelektíven támogatott gondoskodás, a tervszerű fejlesztés.

Az érkezőket szegedi kapu fogadja. A honfoglalók jurtáinak formáját idézi Kiss István építész beton-, fa- és üveg fogadóépülete. A félköríves falat Tóth Valéria több mint hetven négyzetméteres bronz domborműve díszíti. Az alkotást az avató

Tóth Dezső miniszterhelyettes az emberiségnek tett nemzeti vallomásnak nevezte. A szobrász ró-lunk szól, tematikailag és stílusban is kapcsolódva a hely szelleméhez. A részletek két hangsúlyos jelenetet fognak közre, az egyik az aratóünnep, a másik az új kenyér ünnepe. A frissen szántott barázdák között szél fútt ruhákban fiatalok hozták a föld és a munka ajándékát, az újszülött, friss kenyeret, az „életet”. Köszöntő és búcsúzó e dombormű, az Isten hozott! üdvözlése és a Vizontlátásra! intése.

A bejárati épülettől két út vezet. Szinte jelképesen, az egyik a múltba, a másik a jelenbe invitál. Az előbbi a millenniumi Árpád-émlékművet célozza meg, mely mögött ott a szeri monostor föltárt alaprajza, mellette a múltból üzeneteket hozó szobrok. A másik oldalon, ahol egykor a Tisza kanyargott, már látható a Feszty-körképet is befogadó monumentális múzeum épület küpos tömbje. Novák Istvánnak, a Csomiterv építész-tervezőjének elképzelése alapján létesült körcsarnok ad majd helyet a 118 méter hosszú, 15 méter magas Feszty-műnek, a Magyarok bejövételének, melyet a szegedi múzeum munkatársai restaurálnak. Több kiállítás is látható majd itt: bemutatják az ásatások leletanyagát, a magyar historizmus legjelentősebb képzőművészeti alkotásait, az agrártörténet dokumentumait. Az épület tetejéről, a körkilátóból, nagyszerű panoráma tárul majd a látogatók elé, a környező alföldi tájra.

A másik kapukijárat a közeljövőben elkészülő felszabadulási és földosztási emlékműhöz vezet, mely előtt alakítják ki a népgyűlések terét. Kiss Sándor szobrászművész és Vadász György építész pályadíjnyertes műve egy hatalmas harangtorony, mely jelképiségeivel, méretével, messze hangzó zúgásával méltón hirdeti majd történelmünk progresszivitásának folytonosságát, a haladó



Az emlékpark bejárati épülete



Az Árpád-émlékmű és a gótikus szobrok

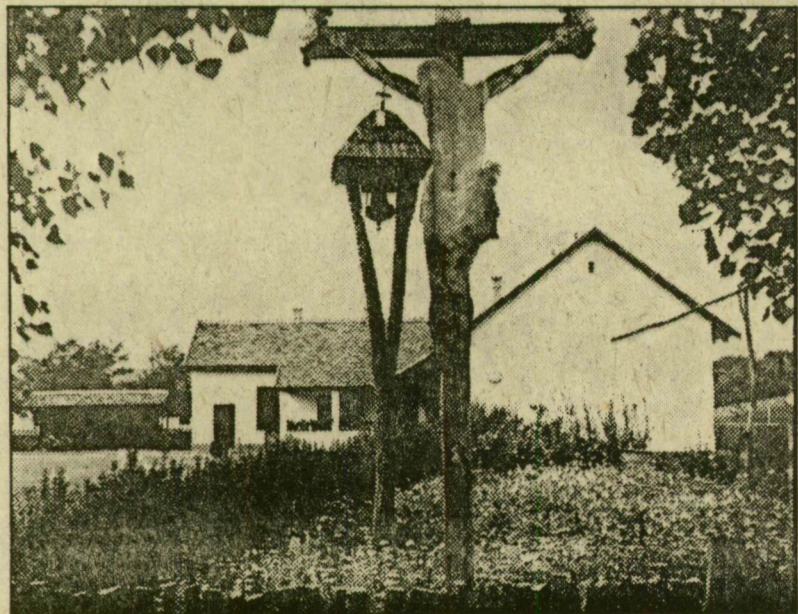
hagyományok beépülését mindennapjainkba.

A monostort és a népgyűlések terét köti össze a népi épület-együttes és a mezőgazdasági gépgyűjtemény. A skanzen épületeit a megye városai ajándékozták az emlékparknak. Már látható a teljes hitelességgel felépített és eredeti tárgyakkal berendezett szegedi és szentesi tanya, a csongrádi halászház, a makói hagymás porta, az árpádalmi tanyai elemi népiskola, a vásárhelyi olvasókönyvtár, a kovács- és szíjgyártó műhely, a kocsimúzeum. A mezőgazdasági gépgyűjtemény a monumentális göcekétől a legújabb kormos traktoron, a szegedi járásban egykor pöfögő kisvasút szerelvényén át az első vegyvédelmi repülőgépig bemutatja az immár muzeális értékű masinákat.

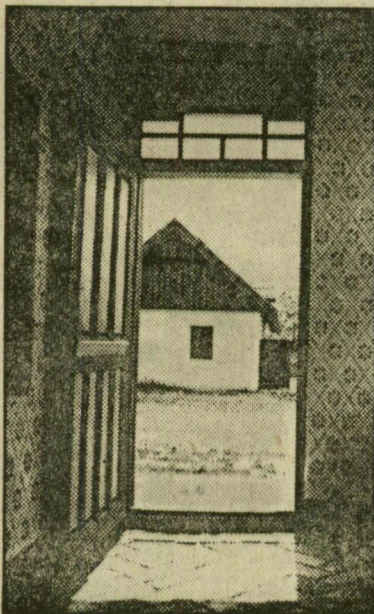
Darutollas büszke Árpád vezér közel száz esztendeje jelzi a millenniumi oszlopcsarnok csúcsán, hogy 896-ban a Verecke felől érkező nomád magyarok, honfoglaló őseink itt ejtették szert, ezen a pusztán az ország-alapításnak. E táj földjére „Árpád vére győzelemben csorga”, ez az a hely, ahol „a vezér és nemesei elrendezték az ország minden szokástörvényét meg valamennyi jogát is, hogy mi-

képpen szolgáljanak a vezérnek meg főembereinek, vagy miképpen tegyenek igazságot bármínó elkövetett vétekért. Egyszer mind ott a vezér vele jött nemesinek különböző helységeket adományozott összes lakosságukkal együtt. Azt a helyet, ahol mindent elrendeztek, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek neveztek el, mert ott ejtették meg szeret az ország egész dolgának.” Anonymus Gestájának sorai romantikus legendává terbelényesedtek az évszázadok során, de a honalapítás, a nemzeté válás bölcsőhelye tudatunkban máig Ópusztaszer. Századoknak kellett elteltie, míg újabb jelképes karót verhettek a pusztaszeri földre. 1945. március 29-én országos ünnepség keretében itt kezdték el a földosztást, mérték a határt. jogos tulajdonosának adták ősi jussát, a földet. Ez is honfoglalás volt, mégpedig igazi, mert igazságos. Nem véletlen, hogy hazánk ezt a természeti szépségekben gazdag és történelmi sorsfordulókat őrző helyét Nemzeti Történelmi Emlékparkká nyilvánították, ahol a gyarapodó látnivalók, a mind gazdagabb emléktanyag mellett a legnagyobb ünnep augusztus 20-a, államalapításunk, alkotmányunk és új kenyérünk jelképes ünnepe.

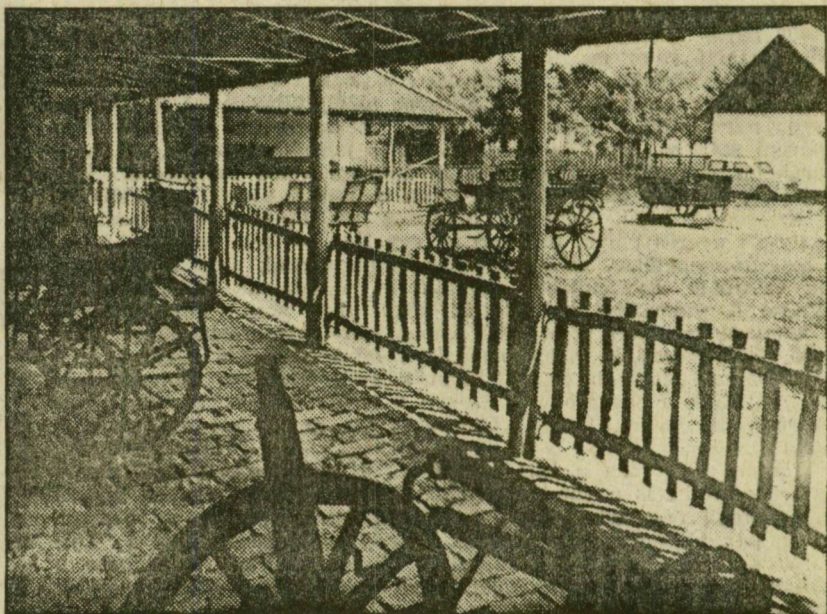
TANDI LAJOS



Az árpádalmi tanyai elemi népiskola



Kilátás a makói hagymászházból



Szekerek, szának a fészerben